

Крот М. В., викладач (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ В УКРАЇНІ

Соціально-економічний розвиток держави та рівень добробуту громадян значною мірою залежить від рівня та якості освітніх послуг, які надають навчальні заклади. Підтримання якості освіти та науки на найвищому рівні вимагає відповідного фінансування, що є доволі актуальним для України в умовах обмеженості фінансових ресурсів з боку держави.

Основними джерелами фінансування закладів освіти та науки є кошти загальнодержавного та місцевих бюджетів, кошти галузей економіки, державних підприємств і додаткові надходження. Необхідним кроком України є удосконалення механізму бюджетного фінансування освіти та пошук альтернативних фінансових джерел.

Науковою спільнотою «Українські науковці у світі» було проведено аналіз бюджетної підтримки освіти та науки в Україні за 2011-2013 роки. Таким чином, протягом вказаного періоду можна виділити такі основні тенденції: 1. Скорочення фінансування профільного міністерства на понад 4,5 млрд. грн. 2. Збільшення витрат на премії та гранти на 800 тис. грн., що досить мало, враховуючи, що влада запланувала проведення конкурсу грантів для колективів молодих учених обсягом до 1 млн. грн. на колектив. 3. Скорочення витрат на дослідження навчальними закладами на 240 млн. грн. 4. Мала академія наук отримала окремих рядок у бюджеті. 5. Підтримано підготовку профтехзакладів, за рахунок вищих навчальних закладів I і II рівнів акредитації. 6. Майже на 5 млрд. грн. зменшуються витрати на вищу освіту і ще на 150 млн. грн. – здійснення методичного та матеріально-технічного забезпечення діяльності навчальних закладів. 7. Попри численні декларації на 12 млн. грн. зменшуються витрати на навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, науково-педагогічних та педагогічних працівників за кордоном. 8. На 3 млн. грн. зростають витрати на музеї. 9. Прийняття «мовного» закону не стимулювало збільшення витрат на статтю «Заходи з реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, фінансова підтримка пропаганди української освіти за кордоном» і вона зменшується на 1,6 млн. грн. 10. Менша кількість випускників, очевидно, стала причиною зменшення на 5 млн. грн. витрат на ЗНО. 11. Оригінальною ініціативою є виділення 100 млн. грн. на заходи з легалізації комп'ютерних програм, що використовуються в органах виконавчої влади. 12. Постраждало і Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації

України діяльність якого недоотримає 150 млн. грн. 13. Збільшення витрат на Державні премії, стипендії та гранти в галузі науки і техніки на 1,2 млн. грн.

Проблема нашої держави полягає в тому, що саме на державному рівні відсутнє розуміння життєвої необхідності в конкурентоспроможній системі освіти та науки. Світова практика не знає випадків стабілізації видатків за допомогою коштів, спрямованих на їх економію. Можна досягти тимчасового зменшення видатків, але наслідком буде втрата досягнутого рівня розвитку системи освіти та науки країни.

На сьогодні в Україні ще не досягнуто європейського рівня якості та доступності освіти. Обмежене фінансування освіти і науки з державного та місцевих бюджетів призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази навчальних закладів та їх соціальної інфраструктури, що гальмує впровадження сучасних інноваційних технологій і засобів навчання.

Управлінські рішення в освіті та науці мають ґрунтуватися на новітніх методологічних розробках як українських, так і закордонних науковців, а також унікальних особливостях освітніх систем кожної країни.

Існують різні доступні джерела залучення додаткових коштів в освітню сферу. Найпростіший шлях надходження коштів віднайшла, наприклад, Франція, де діє закон про сплату приватними роботодавцями 0,5% фонду зарплати на учнівство і перепідготовку персоналу. Фірма може сама платити ці кошти закладам, які вона обрала, не виділяючи коштів у «загальний котел», який не забезпечує їй бажаного результату. Аналіз дії закону «+/- 0,5%» свідчить, що й він не ідеальний: практично ніколи фірми не спрямовували ці кошти на підготовку студентів перших курсів університетів. Найчастіше вони непропорційно витрачалися на спеціалізовані курси, підвищення кваліфікації персоналу самих фірм-платників. Частина професури відгукнулася на цей закон тим, що вийшла на новий ринок із «над вузькими курсами» у межах вирішення однієї з проблем конкретної фірми.

Другим джерелом додаткових коштів є контракти на навчально-інформаційні послуги закладів освіти і науки для фірм, коли фірми такі заклади кооперуються і шукають вигідні для обох варіанти. Цей шлях доцільний тоді, коли зароблених грошей вистачає і на створення бажання у професури «донавчатися» та робити незвичне, і на підтримку традиційних курсів для основного контингенту студентів.

Третій підхід, достатньо відомий – наукові дослідження на замовлення фірм. Цей перспективний і складний для класичних університетів підхід добре висвітлений у пресі. Поширеними формами його реалізації є «наукові парки», «наукові готелі» тощо. Цей підхід також створює проблеми різного ступеня складності, проте цей вид фінансової підтримки закладів освіти і науки невпинно розвивається й удосконалюється.

Четвертий підхід – гроші від власності, від продажу території, приміщень, від вкладення коштів університету в акції, від його участі в іншій фінансовій діяльності. Це явище малопоширене, і навіть серед професорів з економічних наук досвід невеликий. Тому закладам освіти рекомендують передати гроші тим, хто вміє їх збільшувати. Бажано все ж не відмовлятися від створення в університетах малих підприємств, які безпосередньо працюватимуть на навчальний процес чи на наукові дослідження.

П'яте джерело – філантропи. Їх можна стимулювати через закони про благодійницьку і неприбуткову діяльність, а також створення клімату суспільного визнання та оцінки донорів шляхом формування важливої для них позитивної аури.

Шосте джерело – міжнародна допомога, яку розвинені держави щороку надають бідним країнам Африки і Азії з метою розвитку їх систем освіти. Досвід переконує, що надання коштів на друкарні, побудову шкіл з ефективними матеріалами є більш доцільним, ніж відрядження ректорів і професури для перенесення досвіду.

У будь-якій країні світу державний сектор відіграє найпершу роль у фінансуванні освіти та науки, хоча частка держави може значною мірою різнитися. Однак жодна країна, навіть найрозвиненіша, не може повністю забезпечити потреби освіти тільки за рахунок державних коштів, існує певна межа, вище якої частка видатків на освіту та науку у державному бюджеті чи відносно ВВП не може зростати далі.

Таким чином, Україні необхідно розробляти нові підходи до формування ефективної моделі фінансування освіти та науки в умовах обмеженості фінансових можливостей. Удосконалення фінансового забезпечення системи освіти і науки необхідно здійснювати за такими напрямками: поступове збільшення асигнувань бюджетів усіх рівнів на функціонування системи освіти; ефективне використання бюджетних коштів на основі удосконалення існуючого механізму фінансування освіти та запровадження постійного моніторингу їх використання; залучення позабюджетних джерел фінансування освіти.

1. Затонацька Т. Проблеми бюджетного фінансування науки та освіти в Україні// Світ фінансів. – 2007. – № 3 (12), жовтень. – С. 89–94. 2. Сайт «Українські науковці у світі» – Режим доступу <http://www.usw.com.ua/> 3. Монаєнко А.О. Джерела та порядок фінансування видатків вищих навчальних закладів / А. О. Монаєнко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 9. – С. 72–75. 4. Затонацька Т. Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні/ Т.Затонацька // Вісник КНУ ім. Т Шевченка. Економіка. - 2012.- Вип. 139. – С. 36-39.